

* تعریف معلولیت و علل آن

- تعریف معلولیت

در ارتباط با واژه معلولیت «Defective» تعاریف و تعبیر مختلف ارائه گردیده است که هر کدام از این تعاریف به نوعی معلولیت را مورد بررسی قرار داده است. در اینجا جهت روشن تر شدن واژه معلولیت دیدگاه‌های مختلف را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۸۱ میلادی معلولیت را به وجود اختلال در رابطه بین فرد و محیط تعریف کرده است.^۱

مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، معلولیت را چنین تعریف کرده است: معلولیت عبارت است از عارضه‌ای که بر اثر ضعف یا اختلال در سیستم حسی و حرکتی ایجاد و سبب اختلال در جابجایی و برقراری ارتباط با محیط می‌گردد در اینجا معلولیت جسمی و حرکتی را از دیگر معلولیتها جدا کرده و واژه معلول را به فردی اطلاق شده و برای تحرک نیاز به استفاده از پاره‌ای وسایل کمکی داشته باشد.^۲

مرکز آمار ایران در نشریه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵ معلولیت را به این صورت تعریف کرده است: افراد نابینا، کر و لال، کر (غیر لال) و نیز افرادی که دارای قطع دست و یا پا هستند، معلول شناخته می‌شوند.^۳

در اینجا توجه به چند نکته حائز اهمیت است:

نکته اول: آنکه هر نقص عضوی، معلولیت به آن معنا که در این تعریف آمده بحساب نمی‌آید. مثلاً کم کاری یا قطع یک بند از انگشتان که به هر حال نقص عضو محسوب می‌شود و حتی ممکن است در زمینه انجام فعالیت‌های تخصصی موجب خدشه در کار گردد؛ آن چنان اشکالی در نحوه زندگی عادی افراد ایجاد نمی‌کند و در نهایت کافی است آن شخص نوع شغل خود را عوض نماید. لذا چنین موردی را بهتر است معلولیت بحساب

^۱ . دانشکده توانبخشی و رفاه اجتماعی، گزارش سمینار نقش توانبخشی در بررسی رفع موانع معماری در بازسازی مناطق جنگ زده، تهران، دانشکده توانبخشی و رفاه اجتماعی، ۱۷ و ۱۸ دیماه ۱۳۶۲.

^۲ . مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولین جسمی و حرکتی، تهران، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، تیرماه ۱۳۶۸، ص ۱.

^۳ . مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵، تهران، مرکز آمار ایران، ۱۳۷۱، ص ۳.

نیاوریم. یا مثلاً ضعیف بودن چشم، که با زدن عینک در مواردی خاص برطرف می‌گردد جزو معلولیتها نیست؛ بلکه همانطور که از تعریف پیداست مورد معلولیت می‌باید نیاز به کمک بیشتر از طرف دیگران را ایجاب نماید.

نکته دوم: دلیل کمک بیشتر است. توضیح اینکه بطور کلی افراد انسانی در عین اختلافات ظاهری که با هم دارند؛ از نظر بدنی، توانائی‌های حرکتی و مهارتها تقریباً با هم یکسان می‌باشند. اما یک فرد معلول بخاطر معلولیتش فاقد مهارت یا مهارتهای دیگران بوده و در انجام امور عادی و جاری ناتوان است و به همین دلیل نیازمند کمک می‌باشد.

بطور خلاصه می‌توان گفت که «معلولیت عبارتست از مجموعه‌ای از اختلافات جسمی یا دماغی که مانع ادامه زندگی فرد بطور مستقل (از نظر شخصی و اجتماعی) گردیده و وی را جهت ادامه حیات محتاج به توانبخشی می‌نماید».

- علل معلولیت:

عامل اصلی بروز معلولیت و افزونی تعداد معلولین، ضعف و عدم آگاهی توده‌های مردم نسبت به رعایت مسائل بهداشتی و زمینه‌های پیشگیری از معلولیت است. به این ترتیب اولین و انسانی‌ترین گام در جهت کاهش مشکلات مربوط به معلولیت، مقابله جدی و گسترده در جهت کاهش و یا طرد عوامل معلولیت‌زا از محیطهای زندگی است. طبق بررسی‌های به عمل آمده علل معلولیت به قرار زیر می‌باشد:^۴

- ارثی: چنانچه معلولیت فرد به صورت ارثی به وی منتقل شده و یا به هر دلیل دیگری از بدو تولد وجود داشته باشد، علت معلولیت، ارثی یا مادرزادی تلقی می‌شود.

- بیماری: چنانچه معلولیت فرد در اثر بیماری یا کهولت بوجود آمده باشد، علت معلولیت بیماری تلقی می‌شود.

- حادثه: چنانچه معلولیت فرد در اثر حوادث ناشی از کار، جنگ، سوانح طبیعی، تصادفات و یا هر حادثه دیگری بوجود آمده باشد، معلولیت وی ناشی از حادثه تلقی

- انواع معلولیت‌ها و محدودیت‌های آنها:

گام اول در انجام پژوهش، شناخت کامل از جامعه مورد نظر می‌باشد. در ارتباط با مناسب سازی سیستم حمل و نقل شهری جهت آسیب دیدگان نیز لازمه چنین کاری شناخت محدودیتها و مشکلات آنها می‌باشد. در همین رابطه معاونت عمرانی و فنی شهرداری تهران این محدودیتها را به چند گروه تقسیم کرده است.^۵ (ر.ش. به جدول شماره ۱)

جدول شماره ۱: انواع معلولیتها و محدودیتهای آنها

ردیف	انواع معلولیت‌ها	نوع محدودیت
۱	فقدان یک دست	۱- محدودیت گشودن درها
		۲- محدودیت حفظ تعادل
		۳- داشتن سنگینی دست مصنوعی
۲	فقدان دو دست	۱- فقدان حفظ تعادل
		۲- محدودیت گشودن درها
		۳- محدودیت عبور از جوی های بدون پل
		۴- داشتن سنگینی دستهای مصنوعی
۳	فقدان یک پا	۱- محدودیت ترک فعال
		۲- فقدان توانایی حفظ تعادل
		۳- محدودیت عبور از جوی های بدون پل
		۴- استفاده از پای مصنوعی یا چوب زیر بغل یا عصا
		۵- محل عبور باید فاقد ناهمواری باشد
		۶- سنگینی پای مصنوعی
		۷- پل‌ها از سیمان باشند
۴	فقدان دو پا	۱- تحمل سنگینی پای مصنوعی
		۲- فقدان توانایی حرکت سریع
		۳- فقدان حس ناهمواریهای کف زمین
		۴- فقدان انعطاف پذیری‌های لازم برای عبور از ناهمواریها
		۵- دشواری عبور از جوی‌های بدون پوشش
		۶- دشواری عبور از جزایر میان خیابان (رفوژها)
		۷- عدم توانایی بالا و پایین رفتن از پلکان
		۸- عدم توانایی استفاده از اتوبوس
		۹- استفاده از پای مصنوعی اگر از بالای زانو باشد با دشواری بیشتری همراه خواهد بود.
		۱۰- دشواری استفاده از سرویس‌های بهداشتی
		۱۱- استفاده از صندلی چرخدار با پاهای مصنوعی

^۵ معاونت عمرانی و فنی شهرداری، طرح مناسب سازی محیط جهت افراد کم توان جسمی، تهران، معاونت عمرانی و فنی شهرداری تهران، بی تا، ص ۱۳-۹.

۵	فقدان دو پا و دو دست	۱- مسائل ردیف ۴ با شدت خیلی زیاد ۲- محدودیت عبور از درها ۳- محدودیت حفظ تعادل ۴- در صورت خوردن زمین، دشواری برخاستن از جا
۶	ضعف حرکتی یک دست	۱- محدودیت گشودن درها ۲- محدودیت حفظ تعادل
۷	ضعف حرکتی دو دست	۱- محدودیت حفظ تعادل ۲- محدودیت عبور از درها ۳- در صورت خوردن زمین، دشواری برخاستن از جا ۴- دشواری عبور از جوی‌های آب پهن و بدون پوشش ۵- دشواری عبور از جزایر مرتفع میان خیابان
۸	ضعف حرکتی یک پا	۱- دشواری عبور از جوی‌های بدون پله ۲- محدودیت عبور از پل‌های آهنی شبکه ای ۳- دشواری عبور از پلکان ۴- دشواری عبور از شیب تند ۵- دشواری عبور از جزیره‌های مرتفع میان خیابان‌ها (رفوژها). ۶- دشواری استفاده از سیستم حمل و نقل عمومی ۷- استفاده از چوب زیر بغل
۹	ضعف حرکتی دو پا	۱- فقدان سرعت در حرکت ۲- استفاده از دو چوب زیر بغل ۳- فقدان توانایی عبور از جوی‌های بدون پل ۴- دشواری عبور از پل‌های آهنی شبکه ای ۵- دشواری عبور از درهای تنگ ۶- دشواری عبور از زمینهای ناهموار ۷- خطر زمین خوردن و آسیب دیدن شدید ۸- فقدان توانایی استفاده از سرویسهای بهداشتی ایران ۹- دشواری استفاده از وسایل حمل و نقل
۱۰	فقدان یک دست همراه با ضعف حرکت یک پا یا دو پا	۱- استفاده از صندلی چرخدار ۲- صندلی چرخدار دارای قابلیت انعطاف پذیری نیست ۳- از جوی بدون پل عبور نمی کند ۴- از ارتفاعات بیش از ۴ سانتیمتر قابلیت عبور ندارد ۵- سرعت حرکت آن مانند راه رفتن آرام است ۶- خطر عبور از شیب های تند ۷- فقدان امکان عبور از درهای با عرض کمتر از ۹۰ سانتی متر ۸- وجود هرگونه چاله یا گودالی که موجب سقوط سرنشین می‌گردد ۹- ناهمواری زمین موجب دشواری حرکت صندلی چرخدار می‌گردد و هزینه های اضافی برای تعمیر بوجود می‌آورد. ۱۰- دشواری استفاده از سیستم حمل و نقل عمومی

۱- محدودیت در تحرک	فقدان یک پا همراه با ضعف حرکت یک دست	۱۱
۲- فقدان حفظ تعادل		
۳- استفاده از چوب زیر بغل یا صندلی چرخدار		
۴- استفاده از پای مصنوعی و تحمل سنگینی آن		
۵- عدم توانایی عبور از جوی های بدون پل		
۶- در صورت استفاده از صندلی چرخدار فقدان توانایی استفاده از درهایی که کمتر از ۹۰ سانتی متر عرض دارند		
۷- دشواری عبور از ارتفاعات بیش از ۴ سانتی متر		
۸- فقدان توانایی عبور از جزیره های میان خیابانها (رفوژها).		
۹- فقدان توانایی عبور از شیب های تند	فقدان دو پا همراه با ضعف حرکت دو دست	۱۲
۱۰- دشواری استفاده از سیستم حمل و نقل		
۱- استفاده از عمل الکترونیک		
۲- فقدان توانایی عبور از جوبهای بدون پل		
۳- فقدان توانایی عبور از ناهمواریهای شدید		
۴- فقدان توانایی عبور از جزیره های وسط خیابان یا فواصلی		
۵- فقدان توانایی عبور از پیاده رویایی که عرض کمتر از ۹۰ سانتی متر دارد		
۶- فقدان توانایی استفاده از پیاده رویا با مسیرهایی که شیب تند دارد		
۷- وجود هرگونه چاله یا گودالی که موجب سقوط سرنشین می گردد		
۸- دشواری استفاده از سیستم حمل و نقل فعلی	فقدان دو دست همراه با ضعف حرکت دو پا	۱۳
۹- عدم توانایی عبور از درهایی که آستانه یا عرض کمتر از صد سانتی متر دارد		
۱- استفاده از صندلی الکترونیکی و سایر مسائل مانند بند ۱۰ می باشد	ضعف حرکت یک دست و یک پا	۱۴
۲- دشواری استفاده از سیستم حمل و نقل		
۱- استفاده از کراچ یا چوب زیربغل		
۲- فقدان امکان تحرک سریع		
۳- فقدان توانایی عبور از ارتفاع بیش از ۵ سانتی متر		
۴- فقدان توانایی عبور از شیب های تند		
۵- عدم توانایی عبور از درهای با عرض کمتر از ۹۰ سانتی متر		
۶- عدم توانایی عبور از جوی های بدون پل		
۷- عدم توانایی عبور از جزیره های وسط خیابان		
۸- دشواری عبور از پیاده رویای ناهموار		
۹- دشواری استفاده از وسایل حمل و نقل	ضعف حرکت در دست و یک پا	۱۵
۱- مانند بند ۱۲		
۱- استفاده از صندلی چرخدار الکترونیک با تجهیزات خاص یا صندلی چرخدار دستی با کمک یک نفر دیگر	ضعف حرکت یک دست و دو پا	۱۶
۲- بقیه موارد مانند بند ۱۲		
۱- استفاده از صندلی چرخدار الکترونیک	ضعف حرکت دو دست و دو پا	۱۷
۲- بقیه موارد مانند بند ۱۲		
۱- مانند بند ۱۲	فقدان حرکت دو دست	۱۸

۱- استفاده از صندلی چرخدار دستی	فقدان حرکت کامل دو پا	۱۹
۲- بقیه موارد مانند بند ۱۲		
۳- عدم توانایی استفاده از اتوبوس		
۴- دشواری استفاده از تاکسی		
۱- استفاده از صندلی چرخدار الکترونیک یا صندلی چرخدار دستی با کمک فرد دیگر	فقدان حرکت کامل دو پا و دو دست	۲۰
۲- سایر موارد بند ۱۲		
۳- عدم توانایی استفاده از سیستم حمل و نقل	کوتاه قدها (کوتوله ها)	۲۱
۱- در اکثر موارد از وسائل کمک توان بخشی استفاده نمی کنند		
۲- گاهی اوقات از صندلی چرخدار همراه با دستگاه اکسیژن سیار استفاده می نمایند		
۳- معمولاً فاقد توانایی دسترسی به سطوح بالا هستند		
۴- فاقد توانایی عبور از جوی های بدون پله		
۵- فاقد توانایی عبور از شیب های تند		
۶- فاقد توانایی استفاده از تلفن های عمومی		
۷- عدم توانایی و نداشتن سرعت عمل		
۸- فقدان توانایی عبور از ارتفاعات بیش از ده سانتی متر	نابینایان عدم توانایی آگاهی از موانع ناگهانی	۲۲
۱- فقدان توانایی آگاه شدن از موانع پیش بینی نشده		
۲- عدم توانایی تشخیص مسیر بدون برجستگی یا ویژگی ملموس		
۳- عدم توانایی استفاده از چراغ های راهنمای فاقد علائم صوتی		
۴- در معرض خطر تصادف با وسائل نقلیه موتوری سریع السیر بودن		
۵- برخورد با اشیاء ثابت یا سیار کف مسیر	ناشنوایان عدم توانایی شنیدن اصوات	۲۳
۱- عدم توانایی شنیدن هرگونه صدا از پشت سر و روبرو، مگر اینکه کاملاً در برابر وی باشد		
۲- توانایی استفاده از علائم دیداری		